

ÖZGÜN ARAŞTIRMA

BİR EĞİTİME KATILAN SENDİKALI KADIN İŞÇİLERİN SAĞLIK DURUMLARININ VE İŞÇİ SAĞLIĞI KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**EVALUATION OF THE LEVEL OF KNOWLEDGE ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AND HEALTH STATUS OF A TRADE UNION WORKPLACE REPRESENTATIVE WOMEN WORKERS**

1*Çiğdem Çağlayan, 2Alp Aker, 3Seval Çoker, 1Gül Anıl Mutlu

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, bir sendikaya üye işyeri temsilcisi kadın işçilerin genel ve işle ilgili sağlık durumlarını, işçi sağlığı ve iş güvenliği (İSİG) konusundaki bilgi düzeylerini ve verilen eğitimin bilgi düzeyine katkısını değerlendirmektir.

Yöntem: Bu araştırma, bir sendikaya üye kadın işçilere, Eylül 2015'te verilen bir günlük İSİG eğitiminin değerlendirildiği bir müdahale çalışmasıdır. Ön teste 20 kadın işçi, son teste 18 kadın işçi katılmıştır. Veriler, eğitim öncesinde ve sonrasında katılımcılara dağıtılan soru formları ile toplanmıştır. İSİG ile ilgili sorulara verilen cevaplar 100 üzerinden skorlanarak eğitim öncesi ve sonrası bilgi puanları oluşturulmuştur.

Bulgular: Eğitime 20 kadın işçi katılmış olup, yaş ortalamaları 39,0±5,45'tir. Katılımcıların %30'u tekstil sektöründe, %25'i metal ürün imalatında, %20'si sağlık sektöründe çalışmaktadır. Katılımcıların İSİG ile ilgili bilgi düzeyleri, eğitim öncesinde 5,70±8,92 puan, eğitim sonrasında ise 46,72±19,86 puan olarak hesaplanmıştır. Eğitim sonrasında bilgi puanlarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Wilcoxon Testi $p<0,001$). Ön teste verilen yanıtlara göre doğru bilme ve/veya fikir sahibi olma oranları; işyerindeki tehlikelerin vücuda giriş yolları %15, korunma önlemleri %30, meslek hastalığı tanımı %20, işle ilgili hastalık tanımı %0, kadınlarda en sık iş kazası ve meslek hastalığının görüldüğü işkolları %5'tir. Son teste aynı sırayla doğru bilme ve/veya fikir sahibi olma oranları %94,4, %100, %72,2, %22,2 ve %83,3'tür.

Sonuç: İşçilerin, İSİG konusundaki bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının az olduğu, bunların artırılması için işçilere konuyla ilgili eğitim vermenin etkili bir yol olduğu saptanmıştır. Verilecek eğitimlerin periyodik olarak tekrarlanması konuyla ilgili bilinci artıracaktır. Sendikaların hak mücadeleleri kapsamında işçilere verdikleri desteğin yanında, İSİG eğitimlerine de öncelik vermeleri ve bu faaliyetleri artırmaları önemlidir.

Anahtar sözcükler: Sendika, kadın, işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi

ABSTRACT

Objectives: The aim of this study is to assess the general and occupational health status of a trade union workplace representative women workers, the level of knowledge on occupational health and safety (OHS), and the contribution of given training to the knowledge level.

Methods: This research is an intervention study in which a one-day OHS training in September 2015 is evaluated for female workers who are members of a trade union. 20 female workers in the preliminary test and 18 female workers in the final test were participated. The data were collected with questionnaires distributed to the participants before and after the training. The answers given to the questions about OHS were scored over 100, and the scores of the pre- and post-training information scores were generated.

Results: Trainee 20 female workers participated and the average age was 39.0±5.45. 30% of participants are working in the textile sector, 25% are in metal product manufacturing and 20% are in the health sector. Participants' knowledge levels of OHS were calculated as 5.70±8.92 points before training and 46.72±19.86 points after training. This increase in knowledge scores after training was found to be statistically significant (Wilcoxon Test $p<0.001$). Proportion of correct knowledge and/or having a correct opinion based on pre-test responses; ways of entry into the body of workplace hazards 15%, protection precautions 30%, definition of occupational disease 20%, work-related disease definition 0%, the most frequent business lines that occupational accidents and occupational diseases occur. Proportion of correct knowledge and/or having a correct opinion based on post-test responses were respectively; 94.4%, 100%, 72.2%, 22.2% and 83.3%.

Conclusion: It has been determined that workers have little knowledge and awareness of the OHS and giving training to the workers on the issue is an effective way to increase them. Periodic repetition of trainings will increase awareness about the subject. Besides trade unions' supports to workers within the scope of rights challenges, it is important that they prioritize OHS trainings and increase these activities.

Key words: Trade union, woman, occupational health and safety training

Giriş

İşçiler, dünya nüfusunun yarısını oluşturmakta olup ekonomik ve sosyal gelişmeye başlıca katkıyı sağlamaktadırlar. İşyerinde meydana gelebilecek zararları önlemeye ve işyerinde sağlığı korumaya ve geliştirmeye yönelik etkili müdahaleler mevcut olmakla birlikte ülkeler arasında ve ülkelerin dahilinde bölgeler arasında çalışanların sağlık durumları ve işyerinde maruz kaldıkları riskler yönünden büyük farklılıklar bulunmaktadır¹.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre dünyada her yıl 317 milyon işçide meslek hastalığı meydana geldiği, 337 milyon işçinin ise iş kazası geçirdiği bildirilmektedir. Ek olarak, her yıl 2,78 milyon kişi iş kazası ve meslek hastalıklarına bağlı olarak hayatını kaybetmektedir. Ekonomik

yönden bakıldığında ise, iş kazaları ve hastalıklarının maliyeti dünyada gayrisafı hasılanın %4'üne yani 3 trilyon ABD dolarına ulaşmaktadır. İş ve işyeriyle ilgili sorunların en önemli özelliği çoğunlukla önlenemez olmalarıdır. Veriler işle ilgili kaza ve hastalıklardan gençlerin yaşlılardan %40 daha sık etkilendiklerini de göstermektedir^{2,3}.

Türkiye'de 2014 yılı istatistiklerine göre çalışan nüfus 26 milyondur. Bir işyerine bağlı olarak çalışan nüfus 12,484,000 olup bunların $\frac{3}{4}$ 'ü erkek, $\frac{1}{4}$ 'ü kadındır⁴. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2015 yılında 206,922'ü erkek ve 34,625'i kadın olmak üzere toplam 241,547 kişi iş kazası geçirmiştir. Meslek hastalığına yakalananların sayısı ise 470'i erkek ve 40'i kadın

¹Kocaeli Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı A.D.
Kocaeli, Türkiye

²Tuzla Toplum Sağlığı Merkezi
İstanbul, Türkiye

³Kastamonu İl Sağlık Müdürlüğü
Kastamonu, Türkiye

Geliş Tarihi
21.11.2017

Kabul Tarihi
02.01.2018

Sorumlu Yazar
Çiğdem Çağlayan

¹Kocaeli Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı A.D.
Kocaeli, Türkiye

E-posta
cigdem.caglayan@gmail.com

olmak üzere 510'dur. İş kazası nedeniyle ayakta ya da yatarak tedaviye bağlı toplam geçici iş göremezlik süresi ise 2,992,070 gün olmuştur. İş kazası geçiren işçi sayısının en fazla olduğu sektörler inşaat ve imalat sektörleri iken (sırasıyla, 33,361 ve 19,221), kazalara bağlı en fazla iş günü kayıpları da bu sektörlerde meydana gelmiştir. Aynı yıl, iş kazası sonucu ölen sigortalı sayısı 1,219'dur⁵.

ILO iş sağlığının hedefini tüm iş alanlarında çalışanların sağlıklarını sosyal, ruhsal, bedensel olarak en üst düzeye çıkarmaya teşvik etmek bunu sürdürmek olarak tanımlamıştır. Bu hedefe varabilmek tüm çalışanlara güvenli ve sağlıklı bir iş ortamı ile işyeri sağlık hizmetlerine erişim sağlanması gerekmektedir⁶.

Meslek hastalıkları ve iş kazalarının nedenleri arasında güvensiz çalışma ortamı ve güvenli olmayan davranışlar öne çıkmaktadır. İşçilerin işyerindeki riskleri ve bunlardan korunma konusundaki bilgi düzeyleri arttıkça güvensiz davranışlar azalmaktadır^{7,8}. Bu nedenle işçilerin işçi sağlığı ve güvenliği (İSİG) konusunda eğitilmeleri önem kazanmaktadır. İSİG eğitimlerinin amacı; "işyerlerinde sağlıklı ve güvenli bir ortam temin etmek, iş kazaları ve meslek hastalıklarını azaltmak, çalışanları yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek, karşı karşıya buldukları mesleki risklerle bu risklere karşı alınması gereken tedbirleri öğretmek ve İSİG bilinci oluşturarak uygun davranış kazandırmaktır"⁹.

Bireysel ve kurumsal alanda yerleşmesi beklenen iş sağlığı ve güvenliği bilincinin oluşturulmasında sendikalara çok önemli görevler düşmektedir. Her şeyden önce kendilerinden, bu bilinci üyelerine yerleştirmeleri beklenmektedir¹⁰.

Son yıllarda özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki sendikalar, gelişen kadın hareketinin etkisiyle kadın çalışanlara ulaşmak, katılımı artırmak için teşvik ve destek politikaları geliştirmektedir. Bu politikalar içinde eğitim programları özel olarak öne çıkmaktadır. Ülkemizde de 80'li yılların ikinci yarısından itibaren sendikalarda kadın üyelere yönelik ilgi artmıştır ve kadın işçiler için komisyonlar kurulmuştur¹¹. Çalışma yaşamında kadınlara yönelik ayrımcılık uygulamaları nedeniyle kadınlar eğitim, mesleki eğitim ve çalışma olanaklarından erkeklere göre çok daha az yararlanmaktadır¹². Bu nedenle kadın işçilerin temel haklarının yanı sıra İSİG konularında da bilgi düzeyinin artırılması ve bilinçlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, bir sendikaya üye işyeri temsilcisi kadın işçilerin genel ve işle ilgili sağlık durumlarını, İSİG konusundaki bilgi düzeylerini ve verilen eğitimin bilgi düzeyine katkısını değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın tipi

Bu araştırma, bir sendikaya üye kadın işçilere, Eylül 2015'de verilen bir günlük İSİG eğitiminin değerlendirildiği bir müdahale çalışmasıdır. Eğitime alınan 20 kadın işçinin tamamı araştırmaya katılmıştır. Ön teste 20 kadın işçi, son teste 18 kadın işçi katılmıştır.

Araştırmanın değişkenleri

Veriler, eğitim öncesinde ve sonrasında katılımcılara dağıtılan soru formları ile toplanmıştır. Eğitim öncesinde kullanılan soru formlarında sosyodemografik özellikler, çalışma özellikleri, algılanan sağlık durumu, işle ilgili sağlık sorunları ve İSİG ile ilgili bilgileri içeren kısımlar yer almaktayken; eğitim sonrasında İSİG ile ilgili bilgiler tekrar değerlendiril-

miştir. Sorgulanan İSİG bilgileri; "işyerlerinde bulunabilecek tehlike türleri, tehlikelerin vücuda giriş yolları, sağlık risklerine karşı en etkili kontrol yöntemi, korunma önlemleri, meslek hastalığı ve işle ilgili hastalık tanımları, kadınlarda en sık iş kazası ve meslek hastalığının görüldüğü işkollarının neler olduğudur". İSİG ile ilgili sorulara verilen cevaplar 100 üzerinden skorlanarak eğitim öncesi ve sonrası bilgi puanları oluşturulmuştur.

Veri çözümlemesi

Verilerin analizinde SPSS 20 Paket Programı kullanılarak tanımlayıcı istatistikler yapılmış ve bilgi puanlarının karşılaştırılmasında normal dağılıma uygun olmadığı için Wilcoxon Testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi p<0,05 olarak saptanmıştır.

Bulgular

Eğitime 20 kadın işçi katılmış olup, yaş ortalamaları 39.0±5.45'tir. Kadınların %60'ı evli, %20'si bekar, %20'si boşanmıştı. %40'ının iki çocuğu, %25'inin bir çocuğu bulunmaktaydı. Katılımcıların %50'si yükseköğrenim, %30'u lise ve dengi okul, %20'si ilköğretim veya ortaokul mezunuydu. Çalışılan sektörler değerlendirildiğinde %30'u tekstil sektöründe, %25'i metal ürün imalatında, %20'si sağlık sektöründe çalışmaktaydı. Tamamı tam zamanlı olarak çalışan katılımcıların, %45'i vardiyalı çalışmaktaydı. Ortalama çalışma süresi haftada 44,4±3,5 saattir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Araştırmaya katılan kadın işçilerin sosyodemografik ve çalışma yaşamına ilişkin özellikleri.

	Sayı	Yüzde	
Medeni durum	Evli	12	60
	Bekar	4	20
	Boşanmış	4	20
Çocuk sayısı	Yok	8	40
	Bir	5	25
	İki	7	35
Eğitim durumu	İlk öğretim	4	20
	Lise ve dengi	6	30
	Yükseköğretim	10	50
Sektör	Tekstil	6	30
	Metal	5	25
	Sağlık	4	20
	Diğer	5	25
Çalışma süresi	Tam zamanlı	20	100
	Yarı zamanlı	0	0
Çalışma düzeni	Gündüz	9	55
	Vardiyalı	11	45

Kadın işçilerin sağlık durumlarını belirlemek amacıyla son 15 gün içindeki algılanan sağlık durumları sorulduğunda, % 70'i iyi, %15'i orta, % 10'u çok iyi olarak cevaplamışlardır. Katılımcıların %75'i son bir ay içinde günlük işini yapamayacak derecede bir hastalık/rahatsızlık geçirmediğini ifade etmiştir. Üç kişi kas-iskelet sistemi rahatsızlığı, bir kişi baş ağrısı, bir kişi de diabetes mellitus nedeniyle günlük işlerini yapamadıklarını belirtmişlerdir. Son bir ay içinde kadın işçilerin %80'i baş ağrısı, %65'i eklem-kas ağrısı, %55'i bitkinlik ve halsizlik belirti/rahatsızlıklarını yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Araştırmaya katılan kadın işçilerin sağlık durumu.

	Sayı	Yüzde
Son 15 Gün içinde algılanan sağlık düzeyi		
Kötü	1	5
Orta	3	15
İyi	14	70
Çok iyi	2	10
Son bir ayda günlük işlerini yapamayacak rahatsızlık durumu		
Yok	16	75
Kas-iskelet sistemi sorunu	3	15
Baş ağrısı	1	5
Diabetes mellitus	1	5

Kadın işçilere “işyerlerinde bulunabilecek tehlike türleri, tehlikelerin vücuda giriş yolları, sağlık risklerine karşı etkili kontrol yöntemi, korunma önlemleri, meslek hastalığı ve işle ilgili hastalık tanımları, kadınlarda en sık iş kazası ve meslek hastalığının görüldüğü işkollarının neler olduğu” ile ilgili sorular sorulmuş olup doğru yanıtlar 100 üzerinden puanlanmıştır. Buna göre katılımcıların İSİG ile ilgili bilgi düzeyleri, eğitim öncesinde 5,70±8,92 puan (n=20, min. 0, max. 33 puan); eğitim sonrasında ise 46,72±19,86 puan (n=18, min. 28, max. 98) olarak hesaplanmıştır. Eğitim sonrasında bilgi puanlarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Wilcoxon Testi $p=0,000$). Ön teste verilen yanıtlara göre doğru bilinme ve/veya fikir sahibi olma oranları; işyerindeki tehlikelerin vücuda giriş yolları %15, korunma önlemleri %30, meslek hastalığı tanımı %20, işle ilgili hastalık tanımı %0, kadınlarda en sık iş kazası ve meslek hastalığının görüldüğü işkolları %5 olarak bulunmuştur. Son teste aynı sırayla doğru bilinme ve/veya fikir sahibi olma oranları %94,4, %100, %72,2, %22,2 ve %83,3’tü (Çizelge 3).

Çizelge 3. Ön teste ve son teste verilen yanıtlara göre doğru bilinme ve/veya fikir sahibi olma oranları.

Sorular	Ön Test		Son Test	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İşyerindeki tehlikelerin vücuda giriş yolları	3	15,0	17	94,4
Korunma önlemleri	6	30,0	18	100,0
Meslek hastalığı tanımlarıyla ilgili hastalık tanımı	4	20,0	13	72,2
İşle ilgili hastalık tanımı	0	0,0	4	22,2
Kadınlarda en sık iş kazası ve meslek hastalığının görüldüğü işkolları	5	5,0	15	83,3
Toplam Puan (Ortalama ± SS)	5,70±8,92		46,72±19,86	
Wilcoxon Testi p değeri	<0,001			

SS=Standart Sapma

Tartışma

İSİG eğitimleri, güvenli ve sağlıklı çalışma ortamları açısından yaşamsal öneme sahiptir. ILO’nun 155 ve 161 sayılı sözleşmeleri ve 89/391 sayılı Avrupa Birliği İSG Çerçeve Direktifi başta olmak üzere uluslararası mevzuatta ve gelişmiş ülke mevzuatlarında da eğitim konusuna dikkat çekilmektedir. AB’nin son dönem İSG ile ilgili strateji ve eylem programları değişen önceliklere göre güncellenirken, eğitim ağırlık verilen konulardan birini oluşturmuştur¹³.

Ülkemizde de 6,631 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu işverene, işyeriyle ilgili sağlık tedbirlerini almak ve çalışanları eğitmek yükümlülüğünü vermektedir. Kanuna göre “İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede; mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin

sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapmakla yükümlüdür.” Aynı kanununun 16. maddesine göre işveren işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve sürdürülebilmesi amacıyla çalışanları ve çalışan temsilcilerini işyerinde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirler ve kendileri ile ilgili yasal hak ve sorumluluklar hakkında bilgilendirir denmekte, çalışanların eğitimiyle ilgili 17. maddede ise “İşveren, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini almasını sağlar” hükmü yer almaktadır¹⁴.

Gerek uluslar arası gerekse ulusal mevzuatta yer alan İSİG eğitimlerinin yapılması ile ilgili zorunluluklara karşın araştırmamızda, kadın işçilerin ön teste aldıkları puanlar oldukça düşük olup, temel İSİG bilgi düzeyleri de oldukça düşük saptanmıştır. Ön test sonucuna göre işyerindeki tehlikelerin vücuda giriş yollarını bilenlerin oranı %15, işyerindeki tehlikelere karşı korunma önlemleri hakkında bilgi sahibi olanların oranı %30’dur. Bu durumun işyeri güvenliği konusunda bir eğitim açığı sorununa işaret ettiği söylenebilir. Çalışmaya katılan kadın işçilerin tamamının tam zamanlı çalışması ve sendika üyesi olması nedeniyle, daha önceden işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında eğitim almış olmaları beklenirdi. Nitekim verilen eğitim sonrasında işyerindeki tehlikelerin vücuda giriş yollarını bilenlerin oranı %94,4’e ve işyerindeki tehlikelere karşı korunma önlemleri hakkında bilgi sahibi olanların oranı ise %100’e ulaşmıştır. Kayseri’de bir mobilya fabrikası işçileri arasında yapılan bir çalışmada işçilerin iş güvenliği ile ilgili eğitim alma oranları %54,8 olarak bildirilmiştir¹⁵. İnşaat şantiyelerinde çalışan işçilerle yürütülen bir başka çalışmada çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi düzeyleri ile şantiyede iş güvenliği eğitimi verilip verilmemesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Araştırmacılar şantiyelerde İSİG eğitimlerinin verilmesi ve mevzuatta belirlenen aralıklarla periyodik olarak tekrarlanmasının, çalışanların İSİG konularıyla ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerini arttırmakta, iş kazalarının önlenmesinde önemli bir rol oynadığı sonucuna varmaktadırlar¹⁶.

Sonuç

İşçilerin, İSİG konusundaki bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının az olduğu, bunların artırılması için işçilere konuyla ilgili yasal mevzuatın da gerektirdiği şekilde eğitim vermenin etkili bir yol olduğu düşünülmektedir. Verilecek eğitimlerin periyodik olarak tekrarlanması konuyla ilgili bilinci arttıracaktır. Sendikaların hak mücadeleleri kapsamında işçilere verdikleri desteğin yanında, İSİG eğitimlerine de öncelik vermeleri ve bu faaliyetleri arttırmaları önemlidir.

Kaynaklar

1. WHO. Worker’s health:Global plan of action. Sixtieth World Health Assembly 23 May 2007. http://www.who.int/occupational_health/WHO_health_assembly_en_web.pdf?ua=1, (erişim tarihi 12.09.2017)
2. ILO. International Labour Standards on Occupational Safety and Health. <http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/occupational-safety-and-health/lang-en/index.htm> (erişim tarihi 15.11.2017)
3. ILO. XXI World Congress on Safety and Health at Work, Global action needed to tackle rising work-related injuries and diseases, ILO says http://www.ilo.org/safework/whatsnew/WCMS_573681/lang-en/index.htm (erişim tarihi 15.11.2017)
4. Bilir N. Occupational Safety and Health Profile: Turkey. ILO Office for Turkey, Ankara 2016.
5. TÜİK. 2015 Yılı İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, (erişim tarihi 19.09.2017)

6. ILO. Improving health in the workplace: ILO's framework for action http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_329366.pdf (erişim tarihi 15.11.2017)
7. Tüzüner VL, Özasan BÖ. Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Istanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 2011; 40(2):138-154.
8. Ceylan, H. Türkiye'deki İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *EJOVC: Electronic Journal of Vocational Colleges*. 2012; 2(2).
9. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 15 Mayıs 2013. Resmi Gazete, sayı 28648.
10. Akın L. Sendikaların İş Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanmasına Katkısı. *Çalışma ve Toplum*. 2012; 34(3).
11. Toksöz G ve Sayılan F. Sendikaların eğitim programları ve kadın çalışanlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 1998; 53(1):297-306.
12. Çetinkaya Bozkurt Ö, Kaynar A. İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2015; 2(3): 66-81.
13. Kılıç İ, Demir S. İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Verme Yükümlülüğü Üzerine Bir İnceleme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*. 2012; 3(1):23-47.
14. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 2012. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf> (erişim tarihi 15.11.2017)
15. Balcı E, Gün İ, Kaya A, Öksüzkaya A. Kayseri'de bir mobilya fabrikasında işçilerin iş güvenliği konusunda bilgi-tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Ekim-Kasım-Aralık 2005; 28-33.
16. Çodur B, Yılmaz F. İnşaat şantiyelerinde çalışan işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki tutum ve algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Hakemli İş Güvenliği ve Çalışan Sağlığı Dergisi*. 2017; 2:20-24.